Calvijn kent slechts twee soorten van kerken. De *algemeene* kerk door heel de wereld, en de *bijzondere* kerken in steden en dorpen. Een derde soort kerk bestaat er voor hem niet, dan ter uitdrukking van een complex.

Hoore Dr. Gravemeyer nogmaals Calvijn zelf in Boek IV, c. 1, § 9:

»Om dit stuk kort en klaar te verstaan, moeten wij als hij deze trappen voortgaan, t. w.: dat *de Algemeene Kerk* is eene menigte van menschen, uit allerlei volken vergaderd, die wel in onderscheidene plaatsen verspreid en verstrooid is, maar nochtans in dezelfde waarheid der Goddelijke leer overeenstemt, en door den band van denzelfden godsdienst tezamengebonden. En dat onder deze *alle bijzondere Kerken*, die naar vereisch der menschelijke noodzakelijkheid alom *in steden en dorpen* opgericht zijn, zóó begrepen worden, dat iedere van dezelve met recht den naam en het gezag van Kerk bezit."

En aan het slot van deze § voegt hij er dan nog bij:

«Maar anders moet men oordeelen van de menigte eener bijzondere Kerk: want als die de bediening des Woords en die der Sacramenten heeft en in eere houdt, zoo verdient zij zonder twijfel voor eene Kerk gehouden en erkend te worden, dewijl het zeker is, dat zij altijd eenige vrucht voortbrengt. Op deze wijze behouden wij de eenheid der Algemeene Kerk, die de duivelsche geesten altijd hebben getracht te verscheuren; en tevens berooven wij de wettige vergaderingen, die naar de gelegenheid der plaatsen hier en daar gevestigd zijn, niet van haar gezag."

Duidelijk spreekt Calvijn hier dus uit, dat men in zijn oordeel over de ware en de valsche kerk voorzichtig en onderscheidenlijk te werk zal gaan, en afzonderlijk oordeelen zal over een *plaatselijke* kerk en zekere *vergadering* van kerken die zich als één geheel aandient.

Omdat het complex van kerken, dat men ten onzent de Ned. Herv. kerk noemt, een *valsche kerk* is, daaruit volgt nog geenszins, dat ook alle *particuliere* kerken, die onder haar begrepen waren, elk voor zich reeds *valsche kerken* waren.

Calvijn wil integendeel, en ook Ds. Beuker zij zoo vriendelijk er op te letten, dat we elke *plaatselijke* kerk, in steden of dorpen opgericht, *afzonderlijk* beoordeelen zullen.

En indien nu, zegt Calvijn, in zulk een *plaatselijke* kerk nog de zuivere prediking des Woords is, zij het ook met eenig gebrek, en nog de ware bediening der Sacramenten wordt gevonden, zij het met eenige tekortkoming, zoo geelt niets ons recht zulk een *plaatselijke* kerk voor valsch te verklaren.

Calvijns uitspraak zouden we wel met gulden letteren in elks conscientie willen schrijven: „Elke plaatselijke kerk bezit met recht den naam en het gezag van *kerk*."

Wat men ook tegenbazele, zoodra uitgemaakt is, dat in een particuliere kerk de merkteekenen van *Woord* en *Sacrament* ontbreken, is deze geen kerk Christi meer. Dat er tóch in te zien, omdat er nog gedoopten zijn, en omdat de kandelaar er weer *kan* worden opgericht, is een naturalistische en in den grond pantheïstische beschouwing, die ernstig moet bestreden worden.

Maar ook omgekeerd, al zijn van de 1200 kerken in een Genootschapskerk 800 kerken *valsch* geworden, dit maakt de resteerende 400 nog geenszins *valsch*, zoolang in deze 400 nog een draaglijke prediking des Woords en bediening der Sacramenten aanwezig is.

De 400 goede kerken maken de 800 kwade niet goed, maar ook de 800 kwade de 400 goede niet kwaad.

Hieruit volgt dus, dat men ter beoordeeling van het geheel der kerken, dat zich als Synodaal Genootschap aandient, niet oordeelen kan noch mag naar de gesteldheid dezer particuliere kerken, maar zulk een Genootschap beoordeelen moet naar *zijn eigen bestand en optreden*.

Handhaaft een Synodaal genootschap van kerken, voor zooveel hem aangaat, de zuivere prediking des Woords en de goede bediening der Sacramenten, zoo blijft het in zijn goed recht, ook al wierden 800 van de 1200 kerken vervalscht; omdat het dan deze 800 ook allengs zal afsnijden.

Maar ook omgekeerd, bevordert dit Synodaal genootschap voor zooveel aan hem hangt, niet de zuivere prediking des Woords en de zuivere bediening der Sacramenten, maar strekt zijn actie integendeel om die beide *te ontheiligen*, dan is dit genootschap *eo ipso* een valsche kerk, ook al is het, dat nog 400 goede kerken in zijn geheel besloten zijn.

En is het nu *in confesso*, dat de Haagsche Synode, voor zooveel aan haar hing, nooit *iets* deed om de zuivere prediking des Woords en de zuivere bediening der Sacramenten *te bevorderen*, maar integendeel al haar kracht uitputte, om de prediking der *leugen* naast de prediking des Woords te handhaven, en alle maatregel tot heilighouding van het Sacament te *verijdelen*, dan kan er geen oogenblik quaestie van zijn, of, naar Calvijns oordeel, is deze Genootschapskerk in den volsten en sterksten zin des woords *eene valsche kerk*.

Nooit hebben onze Reformatoren ook maar één oogenblik geaarzeld in het opstellen van de merkteekenen der ware en der valsche kerk. *Altoos* stelden ze die, *niet* in de hoedanigheid der leden, noch in de *persoontijke* gesteldheid der ambtsdragers, maar eeniglijk in de daden Christi in zijn kerk, in zooverre hij het *Woord* prediken laat en zijne *Zegelen* doet bedienen.

Zoolang die twee goed liepen, hebben ze om geen gebrek noch feil ooit de kerk voor *valsch* verklaard; maar ook waar deze twee feil gingen, nooit een oogenblik geaarzeld het brandmerk van *valschheid* op zulk een kerk te drukken.

En dit wel, — hier lette men scherp op — onderscheidenlijk voor elke *particuliere* kerk en voor een *complex* van kerken.

Beide moesten *afzonderlijk* geteerd.

Om de deugdelijkheid van het complex mocht geen enkele particuliere kerk, die vervalscht was, nog voor goed gehouden. En evenzoo, om den deugdelijken toestand van eenige particuliere kerken, mocht nooit het complex van kerken vrij uitgaan.

Bij *beide*, én bij de particuliere kerken, én bij het complex moest de maatstaf *afzonderlijk* aangelegd, en bij beide *dezelfde* maatstaf.

En op dien grond nu oordeelen de kerken in doleantie:

1°. dat onderscheidenlijk moet geoordeeld over het Synodaal Genootschap als complex, en over de particuliere kerken in al onze steden en dorpen;

2°. dat in elke particuliere kerk afzonderlijk moet nagegaan of de prediking er zuiver en de Sacramentsbediening er ongeschonden is; en dat *die* particuliere kerken, waarin de prediking de leugen de waarheid verdrong en het Sacrament in een ceremonie ontaardde, als *valsche* kerken te verwerpen en te verlaten zijn; maar omgekeerd die kerken, die nog zuivere prediking en goede Sacramentsbediening hebben, als kerken zijn te eeren;

3°. dat in het Synodaal bewind derwijs de leugen en de valschheid is ingedragen, dat het de zuivere prediking des Woords niet eert noch ook aan de zuivere bediening der Sacramenten de hand houdt; maar integendeel de leugen eert en Sacramentsontheiliging in bescherming neemt; en op dien grond, voor zooveel het zich *kerk* noemt, als *valsche* kerk is te verwerpen.

4°. dat de *Besturen* zoo der ware als der valsche particuliere kerken, die de valsche Genootschapskerk nog als van Christuswege regeerende, wagen te eeren, hierdoor medeplichtig worden aan den Synodalen gruwel, en op dien grond niet als Besturen van die nog goede en ware particuliere kerken mogen erkend worden;

en 5°. dat het derhalve plicht van deze Besturen of kerkeraden is, om zich van dit valsche bewind los te maken, alle gezag aan de Synode te betwisten, en in gehoorzaamheid aan Christus alle kracht in te spannen om de nog ware particuliere kerken aan den gittigen invloed dezer valsche Genootschapskerk te onttrekken. Of ook dat het, waar en voor zoolang deze Besturen dit weigeren, of daartoe den zedelijken moed missen, plicht van het *ambt der geloovigen* is, om een ander bestuur in deze ware kerken op te richten.

En nu weten we wel, dat Ds. Gravemeyer hiertegen inbrengt: Ja, maar ook de Synode, zie Art. XI maar, staat nog op de basis van de Drie Formulieren van eenigheid, — doch daarover een volgend maal.

KUYPER.

Uit de Pers.

Aangenomen en toegestemd dat de Synodale organisatie verrot, vermolmd en vergiftigd is, vraagt men, zoo zeggen de heeren Feringa en Franssen, wat den Christen, wat het kind van God hiertegenover te doen zij; en ze antwoorden: Er is drieërlei weg.

1°. Die der *stilzitters*.

»Stilzitten" zeggen enkele stemmen, »en met nederige schuldbelijdenis het hoofd buigen onder deze oordeelen, die om onze zonden over ons gebracht zijn, met de stille verzuchting in de binnenkamer, of de Heere zijn volk mocht bevrijden."

Afgezien nog van het feit door de ervaring geleerd dat men zich aan alles gewent en het al erlichtst aan de zonde dat alzoo die stille verzuchting spoedig haar ernst inboet en die nederige schuldbelijdenis haar oprechtheid, — moet hiertegen worden opgemerkt: ten eerste, dat men niet onderscheidt tusschen lijden en zonde, — dat voorzeker een oordeel des lijdens met stille onderwerping en verootmoediging moet gedragen; maar dat een heilig God nimmer een vrijbrief (veeleisch een lastbrief) tot voortzondigen geven kan.

Ten tweede dat bij een oordeel tot zonde een oordeel van verharding is, dat (als bij Pharao en Judas) tot een oordeel van onvermijdelijken ondergang voert.

Ten derde, dat, indien de zonde waarlijk een *lijden* is geworden door Gods ontdekkende genade, het onmogelijk is 1), juist om Gods genade, dat men in zulke zonde ook maar zou *kunnen* blijven leven.

Ten vierde, dat juist tot »afkeerige kinderen" de roepstem komt: »Keert weder" (Jer 3: 22; in gelijken geest ook Rom 6: 1 — 23) en dus de Heere geenszins in *zulke* gevallen tot stilzitten maant. Integendeel zegt Gods Woord met nadruk (Jesaja 55: 7): »De goddeloze *verlate* zijnen weg" Ja, naar Jes. 1: 16 en 17 wordt tot hen, die nog *leeren* moeten goed te doen, al vast gezegd: »*Laat af* van kwaad te doen."

Ten vijfde, dat men zich hier ook niet achter 's menschen onmacht ten goede kan verbergen; dewijl ook geen sprake is van *onze* macht, maar van 's Heeren gebod, en Hij aan Zijn roepstem de belofte verbindt: „en Ik zal uwe afkeeringen genezen" (Jer. 3: 22, vlg. 3: 14)

Zoodat tegenover dezen zich van schuldbelijdend voortzondigen (hetzij door daden hetzij door nalatigheid) het ernstig woord des Heeren moet gesteld uit Jesaja 58: 5, 6: »Zou het *zulk* een vasten zijn, dat de Heere verkiezen zou, dat de mensch zijne ziel een dag kwelde, dat hij zijn hoofd kromme gelijk eene biezie, en eenen zak en asch onder zich spreide? Zoudt gij dat een vasten heeten, en eenen dag den Heere aangenaam? Is niet dit het vasten, dat Ik verkies: dat gij losmaakt de knoopen der goddeloosheid?"

»Ja, maar als ik zelf nu maar niet meezondig," hooren ze tegenwerpen, en ze antwoorden:

»Neen, men *kan* niet buiten deze zonden der Nederlandsche Hervormde kerk blijven:

Rondom ons wordt de naam des Heeren gelasterd en den zielen doodelijk vergif voor geestelijk voedsel geboden, en indien er zijn, die hiertegen strijden en getuigen en aan de gereglementeerde zonden dezer Kerk durven ongehoorzaam zijn, is Kerkelijke veroordeeling (blijkens theorie en ervaring beide) het onvermijdelijk einde.

Moet nu niet ieder lid der Ned. Herv. Kerk óf — waar hij met deze zonden in aanraking komt — zich er tegen verzetten, óf — de Kainswraag tot de zijne maken: »Ben ik mijns broeders hoeder?" En zelfs al genaakt hem dit kwaad niet tastbaar in den engsten eigen kring, mag hij dan (waar hij al deze zaken weet als onloochenbare feiten) aangaande honderden, ja duizenden, met hem in één Kerkgenootschap verbonden, die hij *ziet* ten verderve leiden of geleid worden, de vraag van het Sanhedrin op de lippen nemen: „Wat gaat ons dat aan? Gij moogt toezien!"?

En buiten dit alles is voor ambtsdragers in de Ned. Herv. Kerk de zaak dubbel bezwarend. Zij kunnen zelfs niet in schijn buiten de zonden der Ned. Herv. kerken blijven. Telkens dwingt het genootschapsleven tot dulden of deelen dezer ongerechtigheden.

Is dit niet zoo?

Wat is er tegen in te brengen?

o, Dat toch de schellen van de oogen vielen, en men ophield zichzelf te paaien en andere met vrome phrasen te misleiden!

2°. Die der *reagerenden*.

Beter — met meer hoop op bereiken van het doel, met minder afstomping der conscientie, en ook werkelijk niet zonder dien zegen gebleven, dien Gods genade zelfs aan gebrekkige pogingen om Zijn wil te doen, wil geven — is daarom een tweede weg, die jarenlang, vooral sinds de invoering der Kiescolleges, is bewandeld.

Aan den zegen op *hun* strijd is het te danken, dat honderden Kerkeraden weer zijn bezet met belijders van den Christus naar de Schrift, en in meerdere of mindere mate protest hebben ingediend, ja zelfs verzet hebben geboden aan de ontkerstenende werking van zondige reglementaire bepalingen en toestanden 1). Aan den zegen op *hun* strijd en gebed is het te danken, dat de groote meerderheid der jongere predikanten weder de waarheden der Bijbels (deels zelfs in den zuiverst weergegeven vorm der Gereformeerde Belijdenis) predikte en onderwees; dat de voornaamste Gemeenten steeds meer aan het ongeloof ontvielen; dat inrichtingen van barmhartigheid weder geregeerd en onderwezen werden naar Gods Woord, dat den ongeloovigen zelfs de lust tot beoefening der Godgeleerdheid verging, waar de Gemeenten steeds meer toonden geloovige bediening van Woord en Sacramenten te begeeren; dat de beteekenis en de heiligheid der Bondsregelen weder eenigszins begon verstaan te worden; dat steeds kloeker — zelfs in Classicale Vergaderingen en Kerkelijke Besturen — de zonden der Kerk werden veroordeeld en bestreden, dat zelfs weer hier en daar pogingen werden gedaan tot wederoprichting der Kerkelijke tucht; en dat in honderden binnenkamers de schuld der Kerk werd beleden en Gods genade voor haar werd gezocht.

En zij bleken vaak gezegende bidders en machtige worstelaars, en menigen zegen schonk hun Gods genade en schitterend scheen hun succès.

Wat was dan *hun* weg?

Zij zochten de zonde te stuiten door lijdelijk verzet en geleidelijken strijd. Voor de goddeloosheid wijken, of die zwijgend dulden, daarvan kon geen sprake zijn; ongelijk en schade lijden, — dat was iets anders! Vandaar menigte van quaestiën, processen, conflicten; vandaar als Synodale reactie aanhoudende stelselmatige verslechtering der Reglementen, die hun strijd mogelijk lieten; totdat 15 Januari 1886 met de wijziging van Art. 40 Regl. op het Godsdienstonderwijs (na de voorafgaande doodelijke wijzigingen van Art 38 op 15 Jan. 1879 en 1. jan. 1880) geen plichtsbetrachting in den weg van lijdelijk verzet en blijven in den kring der Reglementen meer mogelijk bleef. Intusschen streden zij met trouwe volharding; viel er een, terstond nam een ander de ledige plaats in en zette den strijd voort; en gelijk Narses' legerbenden eens de Gothen uit Italië letterlijk verdrongen, — verdrongen ook zij telkens nieuwe vijanden uit Kerkeraden en Kerkelijke Besturen en wisten tot zelfs in de Alg. Synode verscheidene van hunne geestverwanten te brengen. Zoo voortgaande zou men het personeel der Besturen verbeteren, en dan, na velerlei mislukte poging, zoodra men meerderheid was, de ergerlijke Artikelen door Christelijke vervangen, de lastering van den Christus langs reglementairen weg dooden en zoo geheel de volkskerk der Nederlanden weder onder de belijdenis der vaderen voeren. 2)

Toch gaat ook dit niet meer. Eertijds goed, snijdt het thans geen hout meer.

Toch is *ook dit* de rechte weg *niet*; aan lange tegenkanting moeten zij het toestemmen.

Zekere teekenen wezen reeds sinds lang er op. Ter eener zijde was onder vele predikanten, hoe ook vaak verdeeld en uiteenloopend, zekere »esprit de corps" tegenover de op Bijbelsche gronden met langer figuren blijvende ouderlingen, die vaak het modernisme deed steunen om aan het presbyterianisme te ontkomen of ook zekere misplaatste nuffelijkheid en picteit, die het aangenomen stelsel vaak op de bedenkelijkste wijze deed verzaken, en ongeloovigen handhaven op de wederrechtelijk ingenomen plaatsen. Ten tweede bleek onder de jongere »orthodoxen" een bedenkelijk afglijden op ongeloofspaden door de Gemeenten niet steeds op de *rechte wijze*, maar wel met *onmiskenbaar recht*, bestreden en gevreesd. Voorts, bleken de bekleeders der besturen vaak veel minder veroveraars dan verwonnelingen, en bleek in de »Besturen" wereld een atmosfeer te heerschen, die de meeste dappere veroveraars omzette in gedweeë verdedigers of schroomvallige tusschenmannen; en, waar dezen (en door hen de geheele Besturen) op slot van rekening bij conflicten van eenigszins ernstig voorkomen, in den Reglementenbundel verstrikt, vóór de ongeloovigen *tegen* de broeders partij kozen, en dat met meerder ijver nog dan de ongeloovige Besturen, omdat het hun natuurlijk meer gewetensaak en beginselquaestie moest zijn 1), — daar waren zij, die consequent den strijd wilden voortzetten vóór en na ten deele vóór 1886, en in grooten getale in 1886 en 1887, verplicht ontslag te nemen uit de Besturen en op andere wijze van strijdvoeren bedacht te zijn, wilden zij niet deelnemen (zij 't ook met tegenstemmen en »q q.") aan vonnissen, die — naar de letter der Reglementen soms te verdedigen — klaarblijkelijk onrechtvaardig waren, wanneer men acht gaf op den eisch der H. Schrift, en zoo solidair zijn met wat hunne inziens was een Kerkrechterlijke moord ten bate van ongeloovigen aan Gods getrouwe kinderen ter oorzake hunner getrouwheid gepleegd.

Blijft dus alleen 3°. *De weg van breuke.*

In die dagen gingen velen de oogen open voor wat voorheen werkelijk niet was gezien (vandaar, dat de Heere een tijdlang zegen had gegeven; al moet ook in dien voorspoed scherp onderscheiden tusschen »zegen" en »succès"). Zij zagen niet slechts in de daden en bepalingen der »Besturen" afwijkingen van het gebod Gods, maar in het bestaan zelf van deze Besturen lag hunne erachtens reeds zonde. En wie dát inzag, *kon* natuurlijk op de oude wijze den strijd niet meer voeren, al had het ook den schijn van schuldigen afval, schennige ontrouw, of schandelijke traagheid. Zagen zij juist, dan moest met *geheel de Besturenorganisatie* gebroken, omdat geheel deze inrichting der vaderlandsche Kerken h. i. een zonde is voor God, en noodwendig tot velerlei zonde aanleiding geven moet.

Dit alles is schoon, omdat het waar is.

En de ziel vermagert, het geloof kwijnt, der conscientie wordt geweld aangedaan, en de liefde wordt gekrenkt, waar men om traktement of positie of promotie nochtans, met wegwerping van eigen karakter, den wand kalkt of dien oppleisteren wil.

KUYPER.

1) Vgl. Rom. 6: 1—18, Phil. 2: 12, 13; en vooral Phil. 1: 6.

De doleerende kerk van Oudewater in 't begin der 17de eeuw.

De onderteekening der Belijdenis geweigerd.

VII.

De vrede was dus hersteld.... doch voor 01 zoo kort. Nauwelijks den 25sten April uit Den Haag wedergekeerd, werden den volgenden dag Lydius en Levinus ter raadkamer ontboden. De heeren waren ongerust, dat de door hen benoemde Remonstrantschgezinde kerkeraadsleden niet spoedig zouden worden bevestigd; daarom kreeg Lydius bevel om hen in hun ambt te zetten. Toen de overheid vernam, dat de kerkeraad daartoe Levinus de Raedt aangewezen had, schoon deze zelf beweerde, dat hem enkel belast was te *prediken*, werd de zaak aan den kerkeraad overgelaten.

Levinus is toen opnieuw aangezocht om de ouderlingen en diakenen te bevestigen, maar blijkbaar had hij er weinig lust in. Althans hij stelde voor, om het lot te trekken, hetgeen de kerkeraad niet wilde, maar waarin Lydius genoegen nam. Het lot wees toen Lydius aan, en om den vrede, in Den Haag geslo.en, niet te verstoren, besloot hij, schoon met een bezwaard hart, de bevestiging te doen, gelijk het den volgenden dag ook geschiedde.

Maar nu kwam eene moeilijkheid opdagen. Lydius kon niet werken dan met een raad der kerk, die op den bodem der belijdenis stond. Den 27sten April stelde hij daarom aan de nieuw bevestigden een exemplaar van den Heidelbergschen Catechismus en van de Confessie ter hand met verzoek, om die mee naar huis te nemen, te onderzoeken en daarna te onderteekenen. Wel ging men hierover bij den burgemeester zijn beklag doen, maar toch kwam D. Huybertsen uit naam der anderen mededeelen, dat zij tot onderteekening bereid waren, indien zij met de andere broeders in den kerkeraad op voet van gelijkheid zouden verkeeren.

Doch den volgenden dag was men weder van gevoelen veranderd; er waren diepe punten in de Confessie, die men zonder bezwaring der conscientie niet vermocht te onderschrijven, zoo werd aan Lydius verklaard. Lydius antwoordde, dat hij hen dan ook niet als kerkeraadsleden erkennen kon, en raadde ze aan, zich over die zaak in de vreeze Gods te beraden. En wat was het antwoord? Dat men over Lydius zou klagen, omdat hij van de hooge »poincten" niet wilde afstaan.

Het waardige weerwoord van den Gereformeerden leeraar luidde, dat de heeren Staten hem niet verboden hadden daarvan te spreken, als hij zich hield binnen de palen der Heilige Schrift, en dat hij daarvan niet zou afwijken om leven noch sterven onder beding van genade. Lydius wilde vrede, doch wenschte dien niet ten koste der waarheid. Daarom ging hij naar Maerlandt, die te voren diaken geweest was en in die qualiteit den Catechismus en de Confessie onderteekend had met vriendelijk verzoek, of hij zijn medebroeders eens vermanen wilde, om beide geschriften te onderschrijven. Maar deze antwoordde: »Ick en diene geen opzicht te geven, doet het toecomende Vrijdagh zelf."

Den 29sten April moest Lydius weder voor de heeren verschijnen. Geduldig ging hij naar de raadkamer, waar burgemeester van Stoicten hem vraagde, waarom hij een nieuwe inquisitie zocht in te voeren, door onderteekening van de belijdenisschriften te eischen.

Eigenaardig is het, dat de Remonstranten van die dagen gelijk die van dezen tijd bang zijn om op Roomsche paden te wandelen, niet wetende, dat zij daarop met beide voeten reeds staan. Lydius antwoordde, dat de orde der kerk, gelijk die door de overheid der stad was goedgekeurd, de onderteekening eischte. Des burgemeesters weerwoord was, dat de resolutie der Staten moest gevolgd en dat Lydius die had aangenomen, toen hij voor de Staten verschenen was. Lydius kon dit niet onweersproken laten, en hield vol, dat in de vergadering der Ed. M. Staten niets anders was toegegeven, dan dat de van overheidswege gekozen kerkeraadsleden bevestigd zouden worden. Doch men heette dit liegen en sprak ook met Visscher, die echter hetzelfde als Lydius beweerde en naar waarheid.

Er werd daarop een acte gesteld en Lydius tehuis gezonden, waarin te lezen stond, dat de nieuwe kerkeraadsleden verklaard hadden, den Catechismus en de Confessie van ganscher harte aan te nemen, behoudens »een yder van hunlieden zijn vrije ghevoelen over de vijf poincten, tusschen de kerkedienaren ten dezen tijde controvers," waarmede de magistraat genoegen nam en uitsprak, dat de kerkedienaren en kerkeraadsleden daarmede ook contentement te nemen hadden.

Het moet erkend worden, dat de overheid zich hierbij eenigzins terecht beriep op de Staten van Holland 1). Immers dezen hadden reeds in den jare 1610 besloten bij meerderheid van stemmen om aan de classen te schrijven, dat de predikanten van 't gevoelen in de Remonstrantie (de vijf punten) uitgedrukt, zijnde in actueelen dienst »van de censuren der anderer predikanten deser aengaende, souden blijven bevrijdt: ende dat men d'aenkomende kerckendienaren in het examineeren vorder niet en soude beswaren, als van ouds gebruyckelijck geweest, ende sonderlingh in 't stuck van de Praedestinatie, hoogher noch swaerder niet als inde vijf bij gevoechde Artijckelen wordt verklaert 2)." Wel had de classis van Leiden fier hierop geantwoord, dat men zich daarnaar niet wilde voegen, doch die van Woerden, voorzoover ons bekend, had dit niet gedaan.

Toch kan het ons niet verwonderen, dat Lydius in de acte van de overheid geen genoegen nemen kon. Immers het gaat niet aan, den Catechismus en de Geloofsbelijdenis aan te nemen en te gelijk de vijf artikelen der Remonstranten te beamen; Lydius gevoelde als Christen en als scherpzinnig Godgeleerde, dat de Remonstrantie eene loochening was van alle hoofdstukken der leer. Als goed Gereformeerde kon hij bovendien niet toegeven, dat de overheid recht had zich ingrijpend in de zaken der kerk te mengen.

Maar nog meer zou men Lydius den voet dwars zetten. Niet alleen dat men inplaats van Maerlant, die ouderling geworden was, Van Galen benoemde om van overheidswege de vergaderingen van den kerkeraad te controleeren, maar ook werd hem er een verwijt van gemaakt, dat hij, toen Levinus ziek was, en hijzelf zich ook onwel gevoelde, den predikant Josias Houtenus uit Zeeland had laten prediken. Doch Lydius zou ditmaal niet buigen; fier gaf hij der overheid ten antwoord »dat hij volgen soude 't gene in de ordre der kercke dies aangaende was besloten." 3)

De Magistraat wilde echter eens toonen, dat hij alles wenschte te beproeven om de kerk te overheerschen. Hij verzocht zekeren predikant Spynhovius van Utrecht om in Oudewater te komen prediken. Dit deelde de burgemeester aan Lydius mede, die antwoordde, dat schoon *hij* zich voor de predikatie had voorbereid, hij bereid was om de zaak aan de ouderlingen voor te dragen. De zaak kwam ook voor de optieners der gemeente, die, zeker uit vrees voor Remonstrantisme, en niet gediend van een opgedrongen prediker, aan de overheid zeide, dat hun eigen leeraar zou prediken. Vóór den aanvang van Lydius' predikatie, had er nog een hevig tooneel plaats in de kerkekamer. De burgemeester Van Swieten en de vertegenwoordiger der overheid, kwamen binnenstuiven, en spraken bitsere woorden, de burgemeester zeide nog bij het heengaan: »hij soude hier in so versien, dat hem een ander daaraen zoude spiegelen."

Dit nam niet weg, dat Lydius ongestoord predikte; men durfde het niet aan om hem met geweld van den stoel te weren.

Den 26sten Juni werden de vijandelijkheden hervat. Van Galen woonde de vergaderingen van den kerkeraad bij als daartoe door de overheid gecommitteerd. Maar de vraag rees, mocht hij een keurstem daarbij uitbrengen? Lydius zeide »Neen," doch de Raedt gaf als zijne meening ten beste, dat Van Galen mocht medestemmen, indien hij zich slechts hield aan Gods Woord.

Lydius las de resolutie der Staten voor, die met geen woord daarvan gewaagde. Doch de zaak werd niet verder behandeld, omdat een tweetal ouderlingen niet ter vergadering aanwezig was. Van Galen zeide, dat hij geen nul in 't cijfer wilde zijn en ging ten slotte al dreigende uit de vergadering.

Doch er zou nog heviger strijd ontbranden, doordat Levinus de Raedt zich ook in de leer deed kennen als een volbloed Remonstrant.

(*Wordt vervolgd.*)

WINCKEL.

1) Getuige o. a. het vergrijp der zeventien ouderlingen" in de Amsterdamsche Gemeente.

2) Ja, is zelfs, indien op *hunne* wijze de zege niet te behalen is, niet aan *hun* arbeid te danken dat voortgezet onderzoek mogelijk werd, waardoor (in het onderstelde geval, nl.) betere methode begeerd en mogelijk werd?

3) Getuige het verschil van houding in zake het »Synodaal Congres" van 1887 bijv. van het Classicaal Bestuur van Zierikzee en dat van Amsterdam omtrent 't al of niet schorsen van bezoekers daarvan,

1) Wagemaar, Vad. Hist. Deel X bl. 35.

2) Trigland. Kerk. Gesch. bl. 556

3) Hist. Verhael van de voorneemste Swarichedenen enz. binnen Oudewater.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

De kerkeraad der Nederd. Gereform. kerk te Helder neemt langs dezen weg de vrijheid den Nederd. Gereform. kerken zijne circulaire van 30 Augustus j. l. in herinnering te brengen, waarbij steun werd gevraagd tot het bouwen van een bedehuis te dezer plaatse.

Met dank aan den Heere en aan de kerken, die van hunne belangstelling in deze zaak blijk gaven, zij vermeld, dat van een 61al kerken eenigen stoffelijken steun werd ontvangen. Doch aangezien van de meeste kerken niets werd vernomen en zelfs het antwoord, waarop in genoemde circulaire in elk geval beleefd werd aangedrongen, achterwe e bleef, vermeent de kerkeraad de vrijmoedigheid te mogen nemen, bij dezen nogmaals zijn verzoek te herhalen.

De gemeente is niet groot en voor het meerendeel uit kleine lieden bestaande; terwijl het gebouw, waarin thans godsdienstoefeningen gehouden worden, vooral in den wintertijd ongeschikt is en gaandeweg te klein wordt. Daarom zij in 's Heeren naam u deze zaak op het harte gebonden. Laat het u een voorrecht zijn iets af te zonderen voor de kerk van Den Helder, opdat ook dáár, niettegenstaande de ontzettende macht en tegenwerking van on- en bijgeloof, weldra een gebouw moge verrijzen, waarin de Heere gediend wordt overeenkomstig zijn Heilig Woord."

De Kerkeraad voornoemd,
en in zijn naam,
P. REIJLING,
Scriba.

Helder, 30 October 1888.

Op Woensdag 24 en Donderdag 25 Oct. j.l. werd in het hulpgebouw der Nederd. Geref. Kerk te Hoogeveen de 7de classicale samenkomst gehouden van ontkomene kerken in de provincie Overijsel en Drenthe.

Na opening door Ds. Boonstra, den voorzitter der laatstvoorgaande vergadering, en onderzoek van de geloofsbrieven, waarbij bleek, dat al de ontkomene kerken in de provincie Overijsel en Drenthe vertegenwoordigd waren, werden in het moderamen gekozen: Ds. Fernhout, praeses, Ds. Spoel, scriba, en de hr. ouderling N. Hogewout, assessor.

De vaststelling van de notulen en het verslag van de persoonlijke kerkvisitatie namen de morgenzitting in.

In de namiddagzitting werd o. a. de wijze van examinatie bepaald voor de brs. Mastenbroek, Hogewout, Vleesch en Van der Ploeg, daartoe door onderscheidene kerken voorgedragen, en een minimum vastgesteld voor de bezoldiging van oefenaren, die niet verbonden zijn aan de Vereeniging van »Vrienden der Waarheid".

Donderdagvoormiddag had de examinatie der oefenaren plaats, met den uitslag, dat ze allen vrijheid verkregen om in de kerken der classis op te treden.

Ter beeindiging van een geschil in den kerkeraad te Vollenhove over de huur van het lokaal in 't Ambt, gaf de classis haar advies.

Aan de kerk te Enschedé wordt hulp toegezegd ter verkrijging van een eigen vergaderplaats.

Voor de examinatie van oefenaren worden de volgende regelen vastgesteld:

1. Bij evangelisten (oefenaren) voor bij de classis gunstig bekende vereenigingen zal het onderzoek bestaan in informatie bij kerken, die hen kennen, en bij het hoofdbestuur hunner vereeniging.
2. Bij geëxamineerde godsdienstonderwijzers zal het onderzoek uitsluitend gaan over hunne belijdenis.
3. Voor z. g. »helpers-evangelisten" en anderen, die, evenals zij, niet behooren tot bovengenoemde categoriën, zal het onderzoek telkenmale door de classis geregeld worden.
4. Alleen zoo de informatiën aangaande kennis en leer onvoldoende zijn, of zoo ernstige bezwaren tegen het volgen van den regel door een of meer kerken worden ingebracht, zal bij de personen sub 1 en 2. bedoeld, een andere wijze van onderzoeking dan de voorgeschrevene door de classis kunnen worden bepaald.

Een voorstel, om zich met betrekking tot de regeling van het optreden der oefenaren tot andere classes te wenden, wordt aangenomen (men zie hieronder).

Besloten wordt ook, dat na 15 Jan. e. k. in de kerken dezer classis geen andere dan of door haarzelve, of door een andere classis toegelatene oefenaren zullen mogen optreden.

Tot actuarius voor de classis wordt gekozen Dr Schot te Hardenberg.

Na vaststelling van tijd en plaats voor een tweetal conferentiën ter bevordering van de reformatie en voor eene samenkomst van diakenen in de classis, wordt de vergadering met dankzegging aan den Heere gesloten.

L. SPOEL, *Scriba.*

De Ned. Ger. kerken der gecombineerde classes, in de provinciën Overijsel en Drenthe, vergaderd te Heerenveen op Woensdag 24 en Donderdag 25 Oct. '88, brengen ter kennis van de overige classes in ons land, dat zij het, nu weldra uitsluitend zulke personen, die kerkelijk onderzocht en toegelaten werden in de vacante kerken der onderscheidene classes zullen mogen optreden, wenschelijk achten:

1. Dat de classes besluiten, elkanders oefe-